

โลกา
ภวัตน

ท้องถิ่น
ภวัตน

นโยบาย
ภวัตน

ชุดความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนา

โลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์ นโยบายภิวัตน์?

ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

เลขมาตรฐานสากล 978-974-672-561-3

ที่ปรึกษา	ศ.ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด
บรรณาธิการ	ยุวดี คาคการณิกกุล
สนับสนุนการจัดพิมพ์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้ กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พิมพ์ที่	บริษัท แพลน ฟรอนต์ จำกัด
ปก	ศรัณย์ ภิณูรัตน์
รูปเล่ม	วัฒน์สินธุ์ สุวรรตนาพันธ์, จริญญาศักดิ์ สายชู
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม

ราคา 95 บาท

คำนำ

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นโดยการถอดความจากการอภิปราย ในเวทีนโยบายสาธารณะ เรื่อง โลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์ : นโยบายภิวัตน์? จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้ แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ณ ห้องแกรนด์ฮอลล์ โรงแรมรามารักษ์เดนท์ กทม. โดยได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน ได้แก่ ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ มาเป็นองค์ปาฐกนำการอภิปรายในเวทีดังกล่าว

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสองท่านได้ฉายภาพให้เห็นการทำงานและผลที่ตามมาของโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ อีกทั้งยังได้นำความรู้อันสลับซับซ้อน เข้าใจยาก มาถ่ายทอดได้อย่างน่าสนใจ แผนงาน นสธ.จึงได้รวบรวมสาระอันมีคุณค่านี้ เรียบเรียงจัดพิมพ์เป็นหนังสือ เพื่อให้ผู้ที่สนใจเรื่องนโยบายสาธารณะกับแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับสากล ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ได้มีมุมมองและความเข้าใจต่อแนวคิดที่ชี้นำการพัฒนาของประเทศตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดย ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ ในฐานะนักคิดและนักสังคมศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์ได้นำเสนอปรากฏการณ์ของท้องถิ่นวิวัฒน์และแง่มุมทางนโยบายที่ควรปรับเปลี่ยน ขณะเดียวกัน ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ในฐานะนักคิดและนักเศรษฐศาสตร์ ได้นำเสนอลำดับของชุดนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวิถีคิดเบื้องหลังของโลกาวิวัฒน์ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการพัฒนาและความเป็นอิสระของการกำหนดนโยบายการพัฒนาของประเทศภายใต้โลกาวิวัฒน์อีกด้วย

แผนงานนสร. หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาสาระจากนักคิดทั้งสองท่านที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ จะให้แง่คิดและมุมมองต่อผู้เกี่ยวข้อง และผู้มีอำนาจตัดสินใจด้านนโยบายการพัฒนาของประเทศในระดับต่าง ๆ ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

คณะทำงานวิชาการ

แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย

เพื่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสร.)

สารบัญ

ตอนที่ 1 ท้องถิ่นวิวัฒน์ : นโยบายวิวัฒน์?	8
1. โลกาวิวัฒน์กับอุดมการณ์เสรีใหม่	9
2. โลกาวิวัฒน์กับการเปลี่ยนแปลงของชนบท	13
3. นโยบายภายใต้โลกาวิวัฒน์และท้องถิ่นวิวัฒน์	16
4. สรุป	21
ตอนที่ 2 โลกาวิวัฒน์ : นโยบายวิวัฒน์?	24
1. ยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่ผ่านมา	24
2. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในชนบทไทย	26
3. โลกาวิวัฒน์เกิดขึ้นได้อย่างไร	29
4. การรับมือกับโลกาวิวัฒน์	30
5. ลำดับของการพัฒนา : นโยบายวิวัฒน์ โลกาวิวัฒน์	32
6. ความแตกต่างระหว่าง Washington Consensus กับ Keynesian Consensus	37
7. สรุป	38

- 1 -

ท้องถิ่น วิวัฒน์

นโยบาย วิวัฒน์?

โดย ศ.ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์

ถอดความจากการอภิปรายเวทีนโยบายสาธารณะ เรื่องโลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นวิวัฒน์ : นโยบายวิวัฒน์? จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสอ.) วันที่ 28 ตุลาคม 2552 ณ ห้องแกรนด์ฮอลล์ 2 โรงแรมรามารการ์เด็นท์ กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1

ท้องถิ่นวิถีถิ่น : นโยบายวิถีถิ่น?

โดย ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โลกาภิวัตน์ไม่ได้เป็นกระบวนการระดับโลกที่ลอยฟ้าอยู่ จริงๆ แล้วโลกาภิวัตน์ลงมาทำงานแทรกซ้อนทั่วไปหมด ในฐานะที่ผมศึกษาภาคชนบท จึงขอตั้งข้อสังเกตว่าชนบทมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอย่างไรบ้าง เมื่อก่อนเวลาเรามองชนบทเรามักจะเน้นเฉพาะภาคการผลิต คือมองว่าชนบทถูกดึงเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างไร

โดยทั่วไป เราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นเรื่องของความขัดแย้ง ความรุนแรงและมีการเอาวัดเอาเปรียบ จนนำมาสู่การทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ซึ่งก่อนหน้านี้เรามักจะมองการเปลี่ยนแปลงชนบทไปในทิศทางเดียว โดยมองว่าเมื่อชนบทเปลี่ยนไปแล้ว ก็จะแย่ง เช่น ชนบทเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้นเรื่อยๆ แต่ยังมีการค้าขายของชาวนาขนาดเล็ก ไม่ใช่ล้มหายตายจากไปหมดตามทฤษฎีที่เราเข้าใจกัน โดยปกติแล้ว ถ้าเข้าสู่ทุนนิยมมากๆ ชาวนาก็จะถูกกวาดเข้าสู่โรงงาน

แต่ในสถานการณ์ของเมืองไทย ชาวนาขนาดเล็กยังมีอยู่มาก เราจะพบว่าในท้องถิ่นมีความซับซ้อน กระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมไม่ได้เข้า

ไปเต็มที่ เพราะคนในท้องถิ่นมีการดิ้นรนที่จะปรับตัวอยู่บ้าง ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่เราศึกษากันมาในช่วง 30-40 ปี ยังไม่เห็นความเชื่อมโยงกับระบบโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะกล่าวต่อไป ในปัจจุบันนี้ เราจะพบว่าพลังขับเคลื่อนในการปรับโครงสร้างชนบทมีอิทธิพลอย่างมากจากกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เวลาเราพูดถึงกระแสโลกาภิวัตน์เป็นภาพเชิงกลไก ในฐานะนักสังคมศาสตร์และนักมนุษยศาสตร์ เราไม่ได้มองแค่กลไก แต่เรามองถึงหัวใจของเรื่องนี้ว่าอยู่ที่ไหน เนื่องจากโลกาภิวัตน์ไม่ได้ทำงานเฉพาะกลไก แต่ทำงานโดยอุดมการณ์เบื้องหลังและอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังเราเรียกว่า เป็นอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่

1. โลกาภิวัตน์กับอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่

อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่มีความหมายดังต่อไปนี้

ประการแรก การทำงานของกลไกตลาดเสรีไร้พรมแดน หมายความว่า ทำงานโดยไม่สนใจพรมแดน ขณะนี้เรายังติดปัญหาเรื่องพรมแดนกันอยู่ มีปัญหากับประเทศเพื่อนบ้านมากมาย ในความเป็นจริงโลกทำงานควรจะไร้พรมแดนแล้ว เราจะต้องไม่สนใจเรื่องพรมแดน แต่ในอุดมการณ์เสรีนิยมนี้จะเห็นว่า พยายามสร้างภาพประหนึ่งว่ากลไกตลาดทำงานได้ด้วยตนเองอย่างเสรี สามารถขยายตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเราก็เห็นแล้วว่าไม่ค่อยเป็นจริง เพราะเราเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่เมื่อ 10 ปีที่แล้ว และวิกฤตปัจจุบันที่มาจากวิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ก็เกิดจากการที่เราเสรีจนไร้พรมแดนหรือเสรีจนไร้ขอบเขต

ประการที่สอง ในปัจจุบันเมื่อกลไกของโลกกาภิวัตน์ทำงานมากขึ้น ผ่านอุตสาหกรรม การทำงานของโลกาภิวัตน์ดังกล่าวนี้ จึงไม่ได้ทำงาน เฉพาะด้านการผลิตอย่างเดียว ซึ่งประเด็นนี้สำคัญมาก ถ้าเราไปดูเฉพาะ ด้านการผลิต เราจะมองไม่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากโลกกาภิวัตน์ ทำงานด้านการบริโภคด้วย การบริโภคในที่นี้ไม่ใช่หมายความว่า บริโภค อรรถประโยชน์ หรือบริโภควัตถุดิบ หรือบริโภคอย่างที่เรามักจะเข้าใจกัน แต่ยุคโลกาภิวัตน์หมายถึง ยุคที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวข้อมูลข่าวสาร อย่างรวดเร็ว ดังนั้น การบริโภคในปัจจุบัน จึงหมายรวมถึงการบริโภค ข้อมูลข่าวสาร ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เราเรียกว่า “เป็นการ บริโภคความหมาย” หรือเรียกว่า “การบริโภคนิยม” ปัจจุบันนี้เราจะ บริโภคหรือซื้อของ ไม่ได้ซื้อแค่วัตถุ แต่เราจะซื้อแบรนด์เนม (Brand name) ชื่อความหมายของสิ่งของนั้นๆ ด้วย ไม่ว่าจะบริโภคอะไรก็ตาม ดังนั้น การทำงานของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เราจะมองเฉพาะเรื่องการผลิตไม่ได้ ต้องมองทั้งการผลิตและการบริโภคด้วย จึงจะเข้าใจ และการบริโภคที่ สำคัญก็คือ การบริโภคอุตสาหกรรมหรือความรู้ในลักษณะที่อาจถูก ครอบงำและคิดไปในทางเดียว โดยที่เราจะไม่คิดตั้งคำถามกับสิ่งนั้น การ ทำงานของเสรีนิยมใหม่ก็จะผ่านการพัฒนาไร้พรมแดน พัฒนาภูมิภาค ที่เรามักพบเห็นกันอยู่

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า เกิดการเชื่อมต่อกันของชนบท ในพื้นที่ต่างๆ ชนบทของเราไม่ใช่เป็นชนบทที่โดดเดี่ยวอีกต่อไป แต่มี การค้าข้ามพรมแดน มีเครือข่ายคมนาคม รวมถึงมีการอพยพแรงงาน ข้ามพรมแดน ทำให้ชนบทไม่สามารถมองในลักษณะที่โดดเดี่ยวเหมือน กับที่เราเข้าใจกัน

ประการที่สาม โลกาภิวัตน์มีลักษณะที่ขัดแย้งในตัวเอง ยกตัวอย่าง กรณีที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการอนุรักษ์และการพัฒนา ย่อมจะมาด้วย กันเป็นคู่ตรงข้าม ในขณะที่การพัฒนาได้เศรษฐกิจ แต่การอนุรักษ์ต้อง ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรมใด (วาทกรรมหมายความว่า การสร้างความหมายที่ทำให้คนยอมรับว่าเป็นความจริง) จะมีลักษณะ คล้ายกับเป็นการครอบงำกลายเป็น เพราะเป็นการมองมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการมองจากภายนอก ซึ่งประเด็นนี้อาจจะมีความขัดแย้ง กับกระแสความคิดแบบการอนุรักษ์ในท้องถิ่นได้

กรณีตัวอย่างปลาบึก จะพบว่าในขณะที่พรมแดนบริเวณเชียงแสน เชียงใหม่ เวลานี้มีการค้าการขายกับจีน ด้านหนึ่งเป็นการเปิดการค้ากับ จีนมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งมีกระแสจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น IUCN หรือกระแสพวกอนุรักษ์จากระดับโลกลงมาบอกเราว่า ถ้าจะ ต่อต้านระบบการพัฒนา คุณต้องอนุรักษ์ปลาบึก ลักษณะของตัวอย่างนี้ เป็นกระแสจากภายนอกเข้ามา ฝ่ายชาวบ้านก็คิดว่า ไปทำการค้ากับจีนก็ ไม่ใช่ไป ปลาบึกก็ไม่ให้จับ แล้วจะให้ทำอย่างไร การมองภาพของการ อนุรักษ์และการพัฒนาบนการสร้างความหมายในกระแสสากลจึงเป็นการ กีดกันคนท้องถิ่นในการเข้าถึงทรัพยากร เมื่อเราไปศึกษาในพื้นที่ ปรากฏ ว่าชาวบ้านที่เป็นพรานปลาบึก ก็ต้องการแสดงอัตลักษณ์ของตัวเองว่า ที่จริงแล้วการจับปลาบึกไม่ได้จับแบบไร้สาระ แต่เป็นการจับที่มีความรู้ สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และอยู่ดี ๆ คุณไปกีดกันเขาออกมา จึงเกิด การต่อรอง ช่วงชิง เพื่อให้กระแสที่มาจากโลกาภิวัตน์ ไม่ใช่เป็นวิธีการ อนุรักษ์ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

นี่เป็นตัวอย่างที่ดีชี้ให้เห็นว่า การเข้ามาทำงานของความคิด หรือระบบ ความรู้จากภายนอก เป็นการมองแบบเหมารวมไม่ได้เข้าใจพื้นฐาน ความรู้ลักษณะหนึ่งที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งทำงานได้เหมือนกัน แต่เรามองไม่เห็น ที่สำคัญคือ ตั้งแต่มี Washington Consensus มีการตั้งคำถามขึ้นมาว่า ตลาดเสรีทำงานได้จริงหรือ ผมจึงอยากเพิ่มเติมว่า เราต้องมองทั้งด้านที่ปรากฏและด้านที่มองไม่เห็นด้วย ปกติเวลาเรามองการทำงาน เราไปมองเฉพาะส่วนที่ปรากฏในภาคที่เป็นการผลิต แต่ด้านที่มองไม่ค่อยเห็นเป็นการทำงานเรื่องของความรู้ ความหมายต่างๆ เราไม่ค่อยมองเห็น การทำงานของตลาดเสรีเป็นกระบวนการเชิงซ้อน คือมีการขายทั้งสินค้าและการบริโภคอุดมการณ์และความหมายควบคู่กันไป ไม่ได้ทำอย่างเดียว ดังนั้น เวลามองด้านเดียวเราจะไม่เข้าใจ

กล่าวโดยง่าย การทำงานของตลาดเสรีทำงานผ่านวาทกรรมการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ครอบงำความรู้ด้วย ตอนที่ที่พบเป็นปัญหากันมาก คือ การเปลี่ยนทรัพย์สินให้เป็นของปัจเจกชน โดยการออกเอกสารสิทธิ เป็นสิ่งที่มากับกระแสความคิดที่จะพัฒนา เปลี่ยนที่ดินให้เป็นสินค้า เวลา นี้ถ้าคุณปลูกข้าวแล้วไม่รวย ไปปลูกยางพาราก็จะรวยซึ่งเป็นความรู้ที่มากับสิ่งเหล่านี้ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรให้เป็นทุน เราเรียกว่าเป็น capitalism of the resources เช่น การสร้างเขื่อนต่างๆ ประเด็นนี้จึงมีทั้งแง่บวกและแง่ลบ แต่ที่สำคัญคือ ทำให้เกิดกระแสความคิดไปในทิศทางเดียว

2. โลกาภิวัตน์กับการเปลี่ยนแปลงของชนบท

เวลาเราพูดถึงการปรับโครงสร้างการเข้าถึงทรัพยากรในชนบท เราจะพบว่า มีความซับซ้อนและยกย้อนกลับไปกลับมา ไม่ได้ไปทางเดียวกันเหมือนกับที่เราเข้าใจกันในอดีต ผมจึงคิดว่าเวลาศึกษาการเปลี่ยนแปลงในชนบทเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถ้าเรามองการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวเราจะไม่มีทางเข้าใจเลย เพราะจากการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความขัดแย้งในตัวเองและมีความซับซ้อน ทำให้กระแสการเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมา เช่น คนในชนบทเมื่อก่อนเขาย้ายออกมาทำงานในเมืองมากขึ้น เพราะอุตสาหกรรมมากขึ้น แต่เวลานี้คนกลับไปเป็นเกษตรกรมากขึ้น และไม่ใช้เกษตรกรที่เสรีอีกต่อไป เป็นการกลับไปเป็นเกษตรกรภายใต้พันธะสัญญา นั่นหมายความว่า เป็นเจ้าของที่ดิน แต่ได้รับผลตอบแทนที่เสมือนหนึ่งเป็นเพียงค่าจ้าง เป็นคนงานในที่ดินตัวเอง มีลักษณะของการยกย้อน เป็นประเด็นที่สำคัญยิ่งที่เราควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของสิ่งเหล่านี้

เรามักจะคิดว่า กระบวนการออกจากการเป็นชาวนานั้น ภาพที่ปรากฏมากมายคือ ชาวนาเข้ามาทำงานในเมือง แต่เวลานี้มีการดูถูกกลับไปในรูปแบบอื่นๆ นั้นย่อมาหมายความว่า ชนบทมีความซับซ้อนมากขึ้น ไม่ใช่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ ไม่ใช่การผลิตเพื่อตลาดอย่างเดียว แต่เป็นการผลิตภายใต้ความสัมพันธ์แบบใหม่ เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยตลาดมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน คนในชนบทไม่ได้ทำงานในภาคการเกษตรอย่างเดียว เพราะการขยายตัวของระบบโลกาภิวัตน์ มีการทำการค้าเสรีตามมาด้วย มีความคิดเกี่ยวกับการจ้างงานแบบยืดหยุ่น

และหลากหลาย กล่าวโดยง่าย เมื่อก่อนนี้ต้องดึงคนงานเข้ามาทำงานในโรงงาน แต่จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีการจ้างงานแบบยืดหยุ่น คือกระจายงานไปอยู่ในที่ต่างๆ ไม่ใช่แต่เฉพาะกระจายงานไปอยู่ในประเทศอื่นเท่านั้น แต่ยังคงกระจายงานไปอยู่ในชนบท ที่ไหนมีค่าแรงถูกที่สุด ที่นั่นการจ้างงานจะไหลไป เหมือนกับน้ำที่ไหลไปในที่ต่ำหรือที่ถูกที่สุด จึงทำให้เกิดการจ้างงานในชนบทขึ้นมา

เราจะเห็นว่าเวลานี้หมู่บ้านกลายเป็นเพียงหอพักเท่านั้น เป็นที่ที่กลับไปซุกหัวนอน ทุกวันก็ไปทำงานอยู่ที่โรงงาน ไม่ได้ทำงานในเมือง โรงงานอยู่ในหมู่บ้านนั้น ในเชียงใหม่มีโรงงานมาก จะเห็นว่าเข้าไปทำอะไรสัมบ้าง ทำข้าวโพดอ่อนส่งญี่ปุ่นบ้าง โรงงานอยู่ข้างๆ บ้าน บ้านยังปลูกข้าวอยู่ ดังนั้นเป็นภาพซ้อนที่เราจะต้องทำความเข้าใจ เราจะพบว่าเวลานี้ในชนบทกำลังมีการปรับโครงสร้าง หมายความว่ามีการผลิตที่ซับซ้อนมากขึ้น ด้านหนึ่งเหมือนกับมีการเบียดขับชาวนาออกจากภาคเกษตร ก็เปลี่ยนให้คนงานเหล่านี้เป็นสินค้าและอยู่ภายใต้การบงการของตลาด ซึ่งไร้กลไกที่กำกับดูแล

ขณะเดียวกัน ได้สร้างสิ่งที่ภาษาวิชาการเรียกว่า การปกครองชีวญาณ (Governmentality) หมายถึง ทำให้รู้สึกเหมือนกับว่า ถ้าคุณทำงานอย่างเดียวไม่พอ ถ้าอยากได้มากคุณก็ต้องทำ OT (Overtime) ยิ่งทำงานมากคุณก็ได้ค่าจ้างมาก อันนี้เป็นความหมายหรือเป็นลักษณะความคิดที่แพร่เข้ามาพร้อมๆ กับการผลิต ซึ่งทำให้คนงานไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ ผมคิดว่าตรงนี้เป็นปัญหาที่มองไม่เห็น เพราะแฝงอยู่ในกลไกที่ซับซ้อนเหล่านี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน เมื่อไม่มีกลไกเข้ามากำกับดูแลแล้วเราไปเชื่อว่าตลาดทำงานได้เอง จึงทำให้เกิดคำหนึ่งที่ภาษา

เศรษฐศาสตร์เรียกว่า high rent นั้นหมายความว่า มีค่าเช่าสูงมากขึ้น มีการเอาส่วนเกินจากคนงานมากเกินไปในทุกด้าน เราจึงไม่สามารถอธิบายกระบวนการเหล่านี้แบบเหมารวมได้ เพราะอาจมีกรณีที่แตกต่างกัน

ประเด็นสำคัญที่ผมจะขอถามคือ เราจะปล่อยให้กระบวนการโลกาภิวัตน์ทำงานในชนบทโดยที่ไม่มีกลไกอะไรมากำกับดูแลเลยหรือ? ถ้าเป็นอย่างนั้นก็จะเป็นปัญหาหลายอย่างตามมาด้วยกัน

ดังนั้น ปัญหาที่มองไม่เห็น ที่คงอยู่ในชนบท สรุปได้ดังนี้

- 1 ค่าเช่าส่วนเกินสูงมาก (high rent)
- 2 จะมีความเสี่ยงในการดำรงชีวิตสูงขึ้น และ
- 3 ความสูญเสียจะมีมากขึ้น

คนต่างๆ ที่เข้าไปอยู่ในกระบวนการผลิตหรือกระบวนการบริโภคเหล่านี้จะถูกทำให้ไร้อำนาจมากขึ้น ไร้อำนาจในการควบคุมชีวิตตัวเองมากขึ้น ไร้ศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์มากขึ้น นั่นหมายความว่าความเป็นตัวตนของเขายังอยู่แต่ถูกละเลย มองไม่เห็นว่าเขาเป็นใคร

ดังนั้น ถ้าเราจะพูดถึงเรื่องนโยบาย อาจจะทำให้เรามองไม่เห็นคน เช่น แรงงานนอกระบบก็กลายเป็นมนุษย์ล่องหนที่ไร้อำนาจ เพราะขาดกลไกเชิงสถาบันที่จะมาสร้างความเข้มแข็งให้คนเหล่านี้ ให้สามารถต่อรองในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นต้น

สภาพต่างๆ เหล่านี้ เป็นประเด็นปัญหาที่อยากจะชี้ให้เห็นเบื้องต้นว่า โลกภิวัตน์เข้ามาทำงานในชนบทอย่างไรบ้าง และโดยทั่วไปการทำงานเหล่านั้น ส่งผลอย่างไรที่ทำให้เราสามารถเห็นได้ โดยอยากจะตั้งข้อสังเกตต่อปัญหาที่เป็นอยู่ เนื่องจากเราไม่ใส่ใจในเรื่องกลไกเชิงสถาบัน ถ้าเราเชื่อในความคิดที่ว่าตลาดเสรีแล้วจะมีประสิทธิภาพ แต่ความ

เป็นจริงแล้วเป็นเพียงเสรี เพราะยังมีคำถามอีกว่า ตลาดเสรีแต่มีความเป็นธรรมหรือเปล่า? บางครั้งมีคนเรียก Free แต่ไม่ Fair ประการสำคัญต่อมาก็คือ นอกจากจะเสรีไม่เป็นธรรมแล้ว ยังไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ยังมีอีกด้านหนึ่งของตลาดที่เราไม่ค่อยได้พูดถึงคือ ในชนบท ด้านที่ไม่เป็นธรรมกับด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีมากกว่าด้านที่เราได้รับผลประโยชน์ หรือเป็นประโยชน์ก็เป็นประโยชน์กับคนอื่นมากกว่าคนในชนบทเอง

3. นโยบายภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์

โลกาภิวัตน์มีหลายลักษณะ ลักษณะแรกคือ ถ้าเรามองเรื่องการค้าพบว่ามีการหลายปีแล้ว แต่ถ้าเรามองว่าเป็นการผลิต เริ่มไม่ค่อยดีแล้ว เพราะเกิดจากการเป็นอาณานิคม เข้ามาตัดดวงผลประโยชน์ต่างๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ขณะนี้ ไม่ใช่เฉพาะการค้าและการผลิตอย่างเดียว แต่ครอบคลุมความคิดด้วย เวลานี้เทคโนโลยีเรื่องข้อมูลข่าวสารเร็วมากทุกอย่าง real time หมด ประเด็นโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันจึงอยู่ที่ว่า ข้อมูลข่าวสารไปเร็วและข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ไปทางเดียว ทางอื่นๆ ค่อนข้างจะมีความสามารถในการตอบโต้ต่อข้อมูลข่าวสารที่เป็นลักษณะกว้างได้น้อย ไม่ใช่ไม่มีเลย แต่มีน้อย ดังนั้น โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันซ้อนกันระหว่างการค้า การผลิตและการครอบงำความคิด เป็น 3 ชั้น ไม่ใช่ชั้นเดียว จึงเป็นปัญหามาก

ผมศึกษาเรื่องนี้มานาน 30 ปี ผมเห็นการกลับมาของขบวนการเกษตรกรอินทรีย์ เช่น เครือข่ายท้องถิ่นที่ฤดูชุม มีโรงสีขนาดใหญ่ ผลิตเกษตร-

อินทรีย์ ผลิตข้าวอินทรีย์ส่งขาย ผลิตเสรีจึงจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแล (Regulation) คือ เป็นสินค้าที่ถูกสั่งมาผลิต ต้องพึ่งตลาด อยู่ในสภาวะถูกผูกมัดคน ขาวนาพึ่งตัวเองก็เป็นสภาพเช่นนี้ นั่นคือทางเลือกมีจำกัด เงื่อนไขทรัพยากรธรรมชาติไม่มี

ถ้าจะทำเกษตรพึ่งตนเอง เกษตรกรต้องคุมทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ ไม่ใช่อยู่ดีๆ จะเข้าไปปลูกป่าจับจองเอาที่ดิน การที่เราบอกว่าพึ่งตัวเองเป็นสิ่งที่พูดง่าย คำถามคือ เราพึ่งตัวเองในเงื่อนไขไหน การจะพึ่งตนเองได้ต้องมีทรัพยากร ไม่ใช่อยู่ดีๆ ก็กินแรงตัวเองไปเรื่อยๆ จะเรียกว่า พึ่งตัวเองก็ไม่ได้ พึ่งตนเองแต่กลับกลายเป็นสร้างปัญหาล้มทับเข้าไปอีกเป็นสภาวะแบบลุ่มๆ ดอนๆ เดียวนี้เชียงใหม่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือเชิงวัฒนธรรม แต่ท่องเที่ยวได้ 2 วันก็หมดสถานที่ที่เกี่ยวแล้ว ไม่มีใครมาแล้ว นั่นคือ หมู่บ้านแม่คำปองซึ่งดังมาก เมื่อก่อนการท่องเที่ยวขายภาพแบบนี้ เดียวนี้ขายหลายวัน ถ้ามาผูกข้อมือ กินขันโตก แล้วใครจะมา เดียวนี้นักท่องเที่ยวไปได้ต้นไม้แล้ว การที่เราพูดกันว่าชุมชนพึ่งตนเองผมคิดว่าเป็นไปได้ยาก เพราะเป็นลักษณะที่อุดมคติ

เราจะรู้ว่า ปัญหาอยู่ที่ไหน เราต้องไปถามคนที่เขาทำงานอยู่ ถ้าเราจะพูดถึงนโยบาย ปัญหาอยู่ที่ไหน ปัญหาอยู่ที่จุดตัด จุดปะทะ ในพื้นที่การต่อรอง ตรงไหนที่เขาลุกขึ้นมาและตอบโต้กัน ตรงนั้นเป็นจุดที่แสดงให้เห็นว่ามี conflict มีปัญหาอยู่

ประเด็นสำคัญคือ เราปล่อยให้ตลาดทำงานอย่างเสรีด้านเดียว เราปล่อยให้ทุนนิยมทำงานครั้งเดียว ทุนนิยมจริงๆ ไม่ได้เป็นผลร้าย มีผลดีด้วยเพียงแต่เราทำงานครั้งเดียว อีกครั้งหนึ่งเราไม่ทำเลย ในทางเศรษฐศาสตร์เรามีเศรษฐศาสตร์หลายแนวคิด แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์หนึ่งที่เรียกว่า

เศรษฐศาสตร์สถาบัน Joseph E. Stiglitz ผู้ที่ได้รับรางวัลโนเบล เดียวนี้ เขากลับใจ กลับมาวิจารณ์โลกาภิวัตน์ เขาเขียนคำนำให้แก่หนังสือของ Barany ที่พิมพ์เวอร์ชันใหม่ หนังสือพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1944 และพิมพ์ใหม่ในปี ค.ศ.2000 ผู้ได้รับรางวัลโนเบลทางเศรษฐศาสตร์ ปี 2009 นี้ คือ Elinor Ostrom เป็นนักเศรษฐศาสตร์สถาบัน มีความพยายามที่จะบอกว่า ถ้าตลาดจะทำงานได้ต้องมีกลไกเชิงสถาบันที่ไปกำกับตรวจสอบดูแล ไม่ใช่ปล่อยให้ทำงานแบบที่เป็นอยู่ หรือว่าไร้การกำกับควบคุม ไม่มีอะไรที่ทำงานได้ดีถ้าไม่มีการกำกับควบคุมดูแล

เราจะรู้ได้อย่างไรว่า จะนำอะไรมาใช้กำกับควบคุมดูแลได้ คำถามนี้ จึงเป็นประเด็นปัญหาของการวิจัย เราต้องมีความคิดก่อนว่า ในเรื่อง กลไกเชิงสถาบันนั้น ซึ่งผมได้เคยกล่าวแล้วอยู่ในหนังสือ “บทบาทของ มหาวิทยาลัยกับการวิจัยและพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี” จัดพิมพ์โดย แผนงาน นสร. พ.ศ.2552 เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่ดี ผมได้พูดไป มากแล้วไม่ต้องการพูดซ้ำ กลไกเชิงสถาบันที่ว่ามีหลายอย่าง ปัจจุบัน เราพึ่งกลไกดั้งเดิมหรือกลไกเก่าๆ เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ซึ่งเป็น กลไกเดิม ที่มีอยู่แล้ว กลไกไหนเข้มแข็งได้ก็ทำไป แต่จะพึ่งเพียงกลไก เก่าไม่ได้ ต้องสร้างกลไกใหม่ๆ ขึ้นมา เพราะโลกกว้างขึ้น เราจะยึดติด กลไกเดิมๆ เป็นไปไม่ได้ กลไกใหม่ๆ ต้องสร้าง (ไม่หลังมาเองเหมือนฝน อันขึ้นใจ) ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่เราจะต้องทำการวิจัยเพื่อจะผลักดัน เรื่องกลไกสถาบันเหล่านี้

ในทางเศรษฐศาสตร์ จะพบว่ากลไกภาษีของไทยที่เป็นอยู่ยังไม่มี ประสิทธิภาพ ไม่มีการปรับให้เกิดความเป็นธรรมเลย กลไกภาษีไม่ได้ใช้ สำหรับเก็บเงินเข้ารัฐอย่างเดียว แต่ของไทยเราใช้เพื่อประโยชน์เท่านั้น

จึงเป็นปัญหามาก รัฐบาลคิดแต่เก็บเงินเข้ารัฐ ไม่เคยคิดจะใช้กลไกภาษี เพื่อไปกำกับดูแลให้เกิดผล

ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการให้ปลูกพืชอินทรีย์มากขึ้น ก็ควรไปทำให้เกิด มีคำถามว่าทำไมไม่ทำ ก็ยอมแสดงว่ากลไกภาษีเราไม่ดี ไม่จูงใจ และไม่มีการศึกษาวิจัยเพื่อจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าจะทำได้อย่างไร

กลไกเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ก็ไม่ชัดเจน คิดแต่จะแจกที่ดินอย่างเดียว ไม่เคยคิดถึงระบบอื่นๆ เวลานี้ชาวบ้านเสนอว่าเอาโฉนดชุมชนใหม่ ป่าชุมชนเอาใหม่ ก็ไม่มีใครสนใจ หรือสนใจก็ไปทำเพี้ยนหมด

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้เราเรียกว่า กลไกเชิงสถาบัน นอกเหนือจากนี้ แล้ว ยังมีกลไกระบบธรรมาภิบาล (Governance) การมีส่วนร่วมในการ จัดการทรัพยากร กรณีปัญหาอุบัติเหตุ และปัญหารถไฟ เป็นสิ่งที่ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เป็นการจัดการเชิงเดี่ยว วิธีการจัดการเชิงสถาบัน เป็นการจัดการเชิงซ้อน ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้ามาทำงาน ร่วมกัน เพื่อให้มีการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน เรียกว่า หลักการ ธรรมาภิบาล กลไกเชิงสถาบันเหล่านี้ช่วยการเสริมอำนาจหรือเปิดพื้นที่ใน การต่อรองให้กับคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมสามารถจะควบคุมและต่อรองกับ โลกาภิวัตน์

สังคมต้องมีการพัฒนาสติปัญญาและความรู้ เพื่อคิดกลไกเชิง สถาบันต่างๆ ให้มากขึ้น และเปิดพื้นที่ให้คนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อ จะสามารถเข้าไปต่อรอง การต่อรองเป็นเรื่องลำบาก เพราะว่าไม่มี เงื่อนไข ไม่มีพื้นที่ ไม่มีกลไก การที่บอกว่าคุณไปต่อรองกันเอง เหมือนกับ ให้เด็กไปต่อรองกับผู้ใหญ่ ถ้าไม่มีเวทีให้เลย ก็จะมีปัญหา ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

ประการแรก ในเชิงนโยบาย เราจะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา กลไกเชิงสถาบันต่างๆ เหล่านี้ให้มากขึ้น

ประการที่สอง การศึกษาในเรื่องการสร้างพื้นที่ต่างๆ ในสังคมให้ เพิ่มขึ้น พื้นที่แรกคือ พื้นที่ต่อรองและพื้นที่ของการสร้างความรู้ใหม่ๆ ที่เป็นเรื่องความรู้ของทางเลือกอื่นๆ เช่น เวลานี้เราคิดว่า ทำการวิจัยได้ เฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่วันนี้เขามีกานวิจัยชาวบ้านแล้ว เราไม่ได้สนใจ คิดว่าไม่ใช่วิจัย เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าความรู้มีแต่ในสถาบัน เท่านั้น จริงๆ พื้นที่ความรู้ที่สำคัญคือ ความรู้ที่ไม่เป็นทางการที่ชาวบ้าน ทำเองในชีวิตประจำวัน ศึกษาพัฒนาขึ้นมา สังเคราะห์และตรวจสอบออกมาให้ได้ พื้นที่เหล่านี้เราก็คงไม่มี และยังมีพื้นที่ในเรื่องของความมั่นคงในชีวิต ด้วย

ประการที่สาม ที่สำคัญที่สุดคือ ทำให้เกิดการเสริมพลัง เรียกว่า empowerment เป็นการเสริมอำนาจในการต่อรองให้สามารถอยู่ได้ใน ระบบที่กว้างใหญ่มากขึ้น ในเรื่องของการสร้างตัวตน ถ้าปล่อยให้ โลกาภิวัตน์ทางด้านเดียวจะทำให้ผู้คนต่างๆ ถูกทำให้เป็นมนุษย์ ล่องหน ทำให้ไร้ตัวตน คือมองเห็นคนแต่ไม่เห็นตัวเขา ไม่เห็นความเป็น คน ในเรื่องของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นคนนั้น ในฐานะที่เป็น นักมนุษยศาสตร์จะมองว่า เราจะต้องต่อสู้ เพราะคนต้องเป็นคน ถ้าไป มองเป็นทรัพยากร มองเป็นแรงงาน แล้วความเป็นคนของเขาจะอยู่ที่ไหน

แม้ขณะนี้เราพูดถึงนโยบายสวัสดิการมากขึ้น แต่เราจะเห็นว่ามี ส่วนใหญ่เป็นสวัสดิการรายบุคคล เพราะไม่เห็นตัวคน

ในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ เมื่อเปิดพื้นที่ให้เขา ควรชี้ให้เห็นว่าเขา เป็นใครมากขึ้น ไม่ใช่เราไปนิยามเขา เวลานี้โลกาภิวัตน์นิยามมากไป

แล้ว เราเป็นเพียงแต่ผู้บริโภคไร้เดียงสา ถ้าเป็นแบบนี้ต่อไป ผมคิดว่า ไม่มีเงื่อนไขที่ทำให้คนในสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับควบคุม ชีวิตของเขาได้มากขึ้น โลกาภิวัตน์แทนที่จะเป็นคุณก็จะกลายเป็นโทษอย่าง ที่เป็นอยู่ ถ้าจะทำให้โลกาภิวัตน์เป็นคุณได้ เราต้องสร้างเงื่อนไขต่างๆ อีกมากมาย

4. สรุป

ผมไม่มีคำตอบ แต่ผมมีวิธีคิดและมีแนวคิดที่ว่า เราสามารถเอาสิ่ง เหล่านี้ไปตั้งเป็นโจทย์วิจัยได้ ในสังคมไทยมีความพยายามเคลื่อนไหว เพื่อ ที่จะทำหลายอย่างด้วยกัน เพียงแต่ว่า ในภาคทางการ หรืออุดมศึกษา ของไทยเรายังอ่อนแอ เพราะเราไม่เคยฟังคนอื่นหรือฟังน้อยไป ถ้าเราฟัง มากขึ้น แล้วเราไปทำวิจัย โดยมีแนวคิดต่างๆ เป็นเครื่องชี้ นำ เป็น เครื่องช่วยคิดเบื้องต้น การวิจัยของเราจะนำมาซึ่งการสร้างเสริมความ สามารถของผู้คนในสังคมให้สามารถต่อรองและควบคุมชีวิตของเราได้ดี ขึ้น ภายใต้โลกาภิวัตน์นี้

ในที่นี่จะไม่เสนอนโยบายอะไร เพราะนโยบายจะมาได้ต้องมาจากการ มีหลักคิดเบื้องต้นเสียก่อนว่า เรามีแนวคิดใหม่ จะเอาแนวคิดนั้นไปช่วย ในการตั้งโจทย์อย่างไร งานวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมามีตั้งโจทย์ยังตั้งไม่เป็น จึง ไม่ต้องสงสัยว่าไม่มีใครส่งโจทย์วิจัย เพราะไม่มีแนวคิดหรือไม่มีทิศทาง ฉะนั้น เราควรทำเรื่องเหล่านี้ให้เข้าใจกระจ่างแจ้งมากขึ้น ถ้านั่งรอ โจทย์ วิจัยก็ไม่มา เพราะตั้งคำถามไม่เป็น บางครั้งตั้งได้แต่ไม่รู้ไปทางไหน เพราะไม่เข้าใจภาพรวม และไม่สามารถที่จะเปิดตัวเองให้รับฟังคนอื่น

มากขึ้น เป็นปัญหาที่ทำให้การวิจัยของไทย ไม่สร้างสติปัญญาที่ทำให้สังคมมีปัญญาเพียงพอที่ต่อรอง รับแต่ปัญญาโลกาภิวัตน์มาครอบงำตัวเอง จนกระทั่งกลายเป็นทาสของสติปัญญาจากภายนอก

ในวงการสังคมศาสตร์ก็เช่นกัน มักจะรับความคิดฝรั่งมาพูด ยังไม่คิดที่จะสร้างขึ้นเอง เราไม่มีความคิด และไม่ตั้งคำถามอะไร ผมอึดอัดมาก จึงมาระบายความอัดอั้นในที่นี้ เพื่อให้ท่านทั้งหลายที่เป็นคนรุ่นต่อไปได้มีความพยายามมากขึ้น

- 2 -

โลกา ภิวัตน์

นโยบาย ภิวัตน์?

ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ถอดความจากการอภิปรายเวทีนโยบายสาธารณะ เรื่องโลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์ : นโยบายภิวัตน์? จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ดี (นสช.) วันที่ 28 ตุลาคม 2552 ณ ห้องแกรนด์ฮอลล์ 2 โรงแรมรามามาการ์เด็นท์ กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2

โลกาภิวัตน์ : นโยบายกัวตัน?

ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์สำคัญ

ของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่ผ่านมา

อาจารย์อานันท์พูดถึงการเปลี่ยนแปลงในชนบทและการเปลี่ยนแปลงที่อาจารย์อานันท์พูดถึงเกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ 2 ยุทธศาสตร์ ไม่ได้เกิดขึ้นจากโลกาภิวัตน์อย่างเดียว หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยมีอยู่ 2 ยุทธศาสตร์หลักคือ

1) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล** ซึ่งประเด็นนี้จะไปตำหนิว่าเป็นเพราะโลกาภิวัตน์ไม่ได้ แต่เป็นผลผลิตของรัฐบาลไทยเอง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลเป็นยุทธศาสตร์ที่ดูตส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรไปเกื้อหนุนการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและต่อมาเป็นภาคบริการ ยุทธศาสตร์นี้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและสิ้นสุดไปตั้งแต่ทศวรรษ 2530

เหตุที่ยุทธศาสตร์ล้นฤทธิ์ เพราะอุบัติเหตุในสังคมเศรษฐกิจโลก เกิดปรากฏการณ์ที่ primary commodity ราคาตก ตั้งแต่ พ.ศ.2524 ทำให้รัฐบาลต้องดึงเอาเครื่องมือที่เคยใช้คือ กตราคาสินค้าเกษตร เช่น ปริมาณข้าวลดลงตั้งแต่ พ.ศ.2524 จนกระทั่งถึง พ.ศ.2529 ปริมาณข้าวเท่ากับศูนย์ แต่ปริมาณข้าวยังไม่ตายไป ทรายบดที่ พ.ร.บ.กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ.2517 ยังมีชีวิตอยู่ ปริมาณข้าวก็ยังมีชีวิตอยู่ เพียงแต่ในขณะนี้เก็บในอัตราเท่ากับศูนย์ และตั้งแต่ทศวรรษ 2530 มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมการเมืองไทย เรามีชนชั้นปกครองที่ขึ้นมาจากกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งนักเลือกตั้งจำเป็นจะต้องแสวงหาประชานิยม ด้วยเหตุนี้นโยบายการเกษตรจึงเปลี่ยนแปลงไปจากนโยบายการกตราคาสินค้าเกษตร ไปเป็นนโยบายการพยุงราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการรับจำนำข้าว

2) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิด** หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาเสรีนิยม ยุทธศาสตร์นี้ไม่ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ผมเคยคิดจะเขียนหนังสือเล่มหนึ่ง แต่ผมล้างมือและทิ้งข้อมูลไปหมดแล้ว หนังสือเล่มนั้นต้องการจะบอกว่าประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มพลังชาตินิยมทางเศรษฐกิจ กับกลุ่มเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ในสังคมเศรษฐกิจไทย ในยุคสมัยที่กลุ่มพลังเสรีนิยมทรงอำนาจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ ก็เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิด (Outward-oriented) ในยุคสมัยที่พลังชาตินิยมทางเศรษฐกิจทรงอำนาจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชาตินิยม

การต่อสู้ยังคงดำเนินต่อมา จนกระทั่งหลังวิกฤตการณ์ทางการเงิน พ.ศ.2540 ซึ่งการต่อสู้ก็ยังปรากฏอยู่ แม้กระทั่งในทุกวันนี้

2. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในชนบทไทย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในชนบทที่เกิดขึ้น เป็นผลของการพัฒนา 2 ยุทธศาสตร์หลักคือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล กับยุทธศาสตร์ชาตินิยมในทางเศรษฐกิจ การกดราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกดราคาข้าวทำให้มีการปรับโครงสร้างการผลิตในภาคเกษตร มีการกระจายการเพาะปลูกพืชผล มีการกระจายการผลิตในภาคเกษตร มีการถางป่าเพื่อจะปลูกพืชไร่ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2490 สืบเนื่องมาถึงต้นทศวรรษ 2510

เกษตรกรปรับตัวในเรื่องของการใช้เวลา เนื่องจากเวลามีจำกัดคือ 24 ชั่วโมงต่อวัน เมื่อมีการกดราคาสินค้าเกษตร เกษตรกรต้องมี renovation of time โดยปรับตัวไปใช้ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ซึ่งเราดูได้จากโครงสร้างรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่รายได้จาก non-farm income มีความสำคัญเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ และปรับตัวด้วยการย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง ย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ และท้ายที่สุด ก็เกิดทวิลักษณะของยุทธศาสตร์การพัฒนา ประชาชนในชนบทเป็นจำนวนมากเดินทางตามเส้นทางของการพัฒนาแบบเปิดที่ให้รัฐบาลกำหนด และต้องเผชิญกับสถานะความไม่แน่นอน 2 ด้าน

ด้านหนึ่งคือ สถานะความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นจากดินฟ้าอากาศ

อีกด้านหนึ่งคือ สถานะความไม่แน่นอนที่เกิดจากความผันผวนของตลาดโลก

การดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิดที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมนั้น การผลิตในภาคเกษตรมีแนวโน้มที่จะเป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono-crop) และการปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้สร้างความเสี่ยงให้กับชีวิต ประเด็นนี้เองทำให้เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนา 2 ยุทธศาสตร์อันได้แก่

1) ยุทธศาสตร์โลกาภิวัตน์พัฒนา ซึ่งกำหนดโดยชนชั้นปกครองไทย

2) ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ที่ประชาชนในชนบทเลือกเดิน

ผมคิดว่าจุดเปลี่ยน (turning point) สำคัญคือ Oil shock ในปี พ.ศ.2516 Oil shock สร้างปัญหาให้กับประชาชนในชนบทอย่างมาก แต่ว่า Oil shock ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2522 มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมยุทธศาสตร์การพึ่งตนเองของประชาชนในชนบท ทั้งนี้เพราะ Oil shock ครั้งที่ 2 ก่อผลยืดเยื้อยาวนานและถูกซ้ำเติมด้วยวิกฤตอื่นๆ ถูกซ้ำเติมด้วยสงครามดอกเบ๊ยระหว่างสหรัฐอเมริกากับยุโรปตะวันตกในปี พ.ศ.2522-2523 และถูกซ้ำเติมด้วยภาวะราคาโภคภัณฑ์ขึ้นประมตตกต่ำระหว่างปี พ.ศ.2524-2529 แล้วยังมีความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราสกุลหลัก ฉะนั้น Oil shock ครั้งที่ 2 ทำให้การเดินทางของเส้นทางชุมชนท้องถิ่นพัฒนาในชนบทไทยขยายวงกว้างมากขึ้น

เราจะเห็นปราชญ์ชาวบ้าน เช่น ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ซึ่งไม่ใช้ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) ในการ

ผลิต เพราะถ้าใช้ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการผลิต ก็ต้องปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวสร้างความเสี่ยงให้แก่ชีวิต

เส้นทางที่ผู้ใหญ่วิบูลย์เลือก คือการกระจายการผลิตซึ่งขัดต่อหลักการเศรษฐกิจเสรีนิยม ปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมต้องการให้ประชาชนผลิตตามความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ แต่การผลิตตามความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบสร้างความเสี่ยงในชีวิตและความเสี่ยงชนิดที่รัฐบาลไม่เคยยื่นมือเข้าไปแก้ไข ประชาชนก็เลือกที่จะพึ่งตนเอง เลือกกระจายการผลิต ผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ เหลือจึงจะขาย ถ้ามีความต้องการในการดำรงชีวิตด้วยสินค้าและบริการอะไร ก็พยายามผลิตด้วยตนเอง

น่าสนใจมากที่คนอย่างผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม แนะนำว่าเมื่ออายุมากขึ้นให้ปลูกไม้ยืนต้น ให้ปลูกไม้สักทอง ต้นไม้มีสถานะเป็นเงินออมเมื่อก่อนนี้เราเคยคิดว่าเงินออมเก็บได้เฉพาะในรูปเงินสด เก็บได้เฉพาะในบัญชีธนาคาร หรือจะไปซื้อหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ แต่เราสามารถเก็บเงินออมได้ในรูปของไม้ยืนต้น แนวคิดเรื่อง Tree as saving แพร่หลายมากในแอฟริกา งานวิชาการเรื่องนี้ส่วนใหญ่เป็นงานวิชาการของนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาในอังกฤษ

ที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชนบท การที่ประชาชนในชนบทเป็นผู้ที่ต้องรับผลจากการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนา 2 ยุทธศาสตร์หลักคือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล กับยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิด จึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์ของยุทธศาสตร์การพัฒนา

ในการประชุมประจำปีของทีดีอาร์ไอ พ.ศ.2551 อาจารย์ยีนี เอียว-ศรีวงศ์ ได้เสนองานวิชาการเรื่อง ทางใคร ใครเลือก จะเห็นว่า ถ้าหาก

ประชาชนในชนบทจะเลือกเดินเส้นทางชุมชนท้องถิ่นพัฒนา นโยบายที่ดีที่สุดของรัฐบาลคือ อย่าไปยุ่ง ควรปล่อยให้ประชาชนเลือกเอง

3. โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นได้อย่างไร

กลับมาพูดถึงเรื่องโลกาภิวัตน์ ผมพูดสั้น ๆ คือในวงวิชาการสังคมศาสตร์ ทะเลาะกันแม้กระทั่งนิยามโลกาภิวัตน์ว่าคืออะไร

แต่ผมไม่ต้องการทะเลาะ ผมนิยามโลกาภิวัตน์ว่าเป็นกระบวนการเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของโลกเข้าด้วยกัน

ในวงวิชาการสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ มีการถกเถียงกันว่าโลกาภิวัตน์มีหรือไม่มี มีนักสังคมศาสตร์จำนวนหนึ่งบอกว่า โลกไม่เคยมีโลกาภิวัตน์แล้วโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อไร นี่ก็เป็นข้อใหญ่ที่ทะเลาะกัน

กลุ่ม World System Analysis จะเสนอความเห็นว่า โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นก่อน ค.ศ.1500 บางคนโยงไปถึงยุคนครรัฐของกรีก

นักวิเคราะห์ World System Analysis ซึ่งเป็นชาวมุสลิม เสนองานวิชาการที่สำคัญชิ้นหนึ่ง บอกว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 13 ในยุคที่อาณาจักรออตโตมานมีอิทธิพล

Andre Gunder Frank บอกว่าโลกาภิวัตน์อาจจะเกิดขึ้นในปี ค.ศ.1500 แต่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก บอกว่าโลกาภิวัตน์ไม่ได้เกิดก่อน ค.ศ.1800 โลกาภิวัตน์มีคลื่น ๓ คลื่นของโลกาภิวัตน์ มีอยู่ 3 คลื่น แต่ Richard Bowen บอกว่ามีอยู่เพียง 2 คลื่น

ประเด็นที่อยากจะบอกคือ โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นและไม่ได้ดำรงอยู่ตลอดเวลา

ในงานวิจัยที่สำคัญของ Bowen ชี้ให้เห็นว่ามีช่วงที่สังคมเศรษฐกิจโลกมี global disintegration ซึ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นช่วงที่โลกาภิวัตน์ขาดตอน ในขณะที่จึงมีคนจับตาดูว่าเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ Subprime จะเกิด global disintegration หรือไม่ เป็นประเด็นที่นักเศรษฐศาสตร์กำลังจับตาดูอยู่

4. การรับมือกับโลกาภิวัตน์

เมื่อสักครู อาจารย์อานันท์พูดว่า เราจะมึนโยบายในการรับมือกับโลกาภิวัตน์อย่างไร ซึ่งเรามีทางเลือกอยู่ 3 ทาง ดังนี้

ทางเลือกที่ 1 คือ ปฏิเสธเลย พูดอย่างนี้เอ็นจีโอบางคนก็มักจะชอบคือปฏิเสธโลกาภิวัตน์

ทางเลือกที่ 2 คือ รับโลกาภิวัตน์ ถ้ารับโลกาภิวัตน์ก็ต้องดำเนินนโยบายเศรษฐกิจโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมที่เดินตาม Washington Consensus

ทางเลือกที่ 3 คือ การผสมผสานระหว่างทางเลือกที่ 1 กับทางเลือกที่ 2

โลกาภิวัตน์อย่างที่อาจารย์อานันท์พูด ไม่ได้เป็นพระเอก ไม่ได้เป็นผู้ร้าย เป็นทั้ง 2 อย่าง ในบางเรื่องก็เป็นผู้ร้าย บางเรื่องก็เป็นพระเอก เช่น การเปิดเสรีสุดโต่ง จะสร้างผลเสียให้กับประเทศด้อยพัฒนา เป็นต้น

ประเด็นที่จะต้องมาคิดกันคือ การเปิดเสรีในระดับที่เหมาะสมที่ภาษาเศรษฐศาสตร์เรียกว่า optimal openness อยู่ที่ไหน หลังจากเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในครั้งนี้นักวิชาการวิจัยเกี่ยวกับ Export-oriented Industrialization ว่ายังคงเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เหมาะสมหรือไม่ จึงมีคนเสนอให้ทำการทบทวนเรื่องนี้

ตอนเกิดวิกฤตการณ์การเงินปี พ.ศ.2540 นักเศรษฐศาสตร์ใหญ่คนหนึ่งชื่อ Joseph E. Stiglitz เคยหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมา Stiglitz เขียนบทความเรื่องหนึ่งชื่อ Post-Washington Consensus เป็นบทความที่พวกเราควรจะไปอ่าน เป็นบทความที่ดีมากๆ และให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องการดำเนินนโยบาย

สำหรับทางเลือกที่ 3 ในกรณีที่เรายังไม่ยอมรับว่าการเปิดประเทศ (openness) ในทางเศรษฐกิจให้ประโยชน์กับสังคม ใหญ่ที่สำคัญก็คือ optimality ของ openness อยู่ที่ตรงไหน ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเสรีการค้า ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเสรีการลงทุนระหว่างประเทศ และไม่ว่าจะเป็นการเปิดเสรีการเงินระหว่างประเทศ ดังนั้น แนวทางในการเลือกนโยบายนั้น จึงมีอยู่ 3 กระแสหลักๆ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

5. โลกาภิวัตน์กับลำดับของการพัฒนาของนโยบายวิวัตน์

เรื่องนโยบายวิวัตน์ตีความตามภาษาอังกฤษ ผมเข้าใจว่า ต้องการพูดถึง Global Economic Policy Menu

เมื่อนโยบายเศรษฐกิจโลกเกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไมจึงเปลี่ยนการก่อเกิด การเสื่อมอิทธิพลของ Global Economic Policy Menu เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีปัญหาเศรษฐกิจใหม่ หรือมีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่สังคมเศรษฐกิจโลกไม่เคยเผชิญ ความรู้เก่าไม่สามารถให้คำตอบได้ว่า ปัญหาเศรษฐกิจหรือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นเพราะอะไร แล้วเราจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร

ผมคิดว่า นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา economic paradigm ที่สำคัญมีอยู่ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คือ Classical Economic

กลุ่มที่ 2 คือ Keynesianism

กลุ่มที่ 3 คือ Neoliberalism

ทั้ง 3 กลุ่มนี้เป็นกระบวนทัศน์ที่สำคัญ กล่าวคือ Classical Economic ไม่เคยผลิต Global Economic Policy Menu ในสมัยที่เศรษฐศาสตร์คลาสสิกทรงอิทธิพล จนกระทั่งเกิด the great depression ในทศวรรษ 2470 โลกไม่เคยมีเมื่อนโยบายเศรษฐกิจโลก คำถามว่า ทำไมโลกไม่มีเมื่อนโยบายเศรษฐกิจโลก ก็เพราะว่าประเทศต่างๆ มีความเห็นไม่ตรงกัน

อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรม อังกฤษพยายามที่จะผลักดันให้นานาประเทศดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม แต่ประเทศที่วิ่งตามหลังอังกฤษในกระบวนการ catching up' process ไม่หลงกลอังกฤษ คือเยอรมนี โดยได้ประกาศนโยบายการปกป้องอุตสาหกรรม ประเทศที่วิ่งตามหลังอังกฤษจำนวนมากดำเนินนโยบายการปกป้องอุตสาหกรรม ไม่ยอมดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรี

ฉะนั้น ในช่วงเวลาประมาณ 150 ปีเศษ ที่สำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกทรงอิทธิพล สังคมเศรษฐกิจโลกไม่เคยมีเมื่อนโยบายเศรษฐกิจโลก

The great depression ก่อให้เกิด paradigm shift เพราะว่าทฤษฎีของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกไม่สามารถอธิบายได้ว่า ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่เกิดขึ้นได้อย่างไร และจะแก้ปัญหาได้อย่างไร John Maynard Keynes ชี้มาฆามาช่วยระบบทุนนิยม ไม่ให้ระบบทุนนิยมล่มสลาย และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 Keynesianism ก็ทรงอิทธิพลทั้งในวงการศึกษาศาสตร์และกระบวนกรกำหนดนโยบายเศรษฐกิจทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก จนกระทั่งเกิด Keynesian Consensus เพราะมีเมื่อนโยบายเศรษฐกิจโลก (Global Economic Policy Menu) ที่นานาประเทศเห็นร่วมกัน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายซ้ายยึดอำนาจในยุโรปตะวันตกได้เกือบทุกประเทศ ฝ่ายซ้ายสมัยนั้นน่าจะรังเกียจ Keynesianism เพราะ Keynesianism มากอบกู้ระบบทุนนิยมโลก Marxism ต้องการเห็นการล่มสลายของระบบทุนนิยม แต่ว่า Keynesianism ช่วยกอบกู้ระบบทุนนิยมไม่ให้ล่มสลาย แต่ฝ่ายซ้ายยอมรับ Keynesianism ก็เพราะว่า Keynesianism ให้ความสำคัญกับ full employment เป็นเป้าหมายของ Capitalization Policy

John Maynard Keynes มีความเห็นว่าถ้าคนที่อยู่ในวัยทำงานทุกคนมีงานทำ ปัญหาความยากจนจะบรรเทาเบาบางลง ดังนั้น full employment เป็นเป้าหมายหลักของ Stabilization Policy ประเด็นนี้ต้องทำความเข้าใจว่า Keynesianism ขัดแย้งกับ Neoliberalism ในประเด็นเรื่อง Stabilization Policy เพราะว่าเป้าหมายของ Stabilization Policy

ในทัศนะของ Neoliberalism คือ prime security ว่าทำอย่างไรจึงจะกุดเงินเพื่อให้ต่ำ ในขณะที่เป้าหมายของ Keynesianism คือทำอย่างไรจึงจะทำให้คนที่อยู่ในวัยทำงานทุกคนมีงานทำ ทั้ง 2 เป้าหมายนี้ต่างกัน และเป็นสิ่งที่สำนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมกับสำนักเศรษฐศาสตร์เคนส์ขัดแย้งกันมาโดยตลอด

ดังนั้น Keynesianism ก่อให้เกิด paradigm shift เพราะ Keynesianism สามารถอธิบายได้ว่า ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่เกิดขึ้นได้อย่างไร และจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

ในทำนองเดียวกับการสิ้นอิทธิพลของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกตั้งแต่ปี ค.ศ.1968 ไล่มาถึงตลอดทศวรรษ 1970 สังคมเศรษฐกิจโลกเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจใหม่ คือปัญหา Stagflation ซึ่งมาจากศัพท์ 2 คำคือ Stagnation+Inflation เป็นภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจกับเงินเพื่อ

ในระบบการวิเคราะห์ของ Keynesianism トラバドก็ได้ที่ที่ยังมีการว่างงาน เงินเพื่อจะยังไม่เกิด แต่สังคมเศรษฐกิจโลกเผชิญกับสภาวะการว่างงานกับภาวะเงินเฟ้อพร้อมๆ กัน Keynesianism ไม่สามารถให้คำอธิบายได้ และไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาได้

จนท้ายที่สุด James Callaghan นายกรัฐมนตรีอังกฤษประกาศไม่ยึด full employment เป็นเป้าหมายของ Stabilization Policy ซึ่ง Robert Skidelsky เวลานี้เป็นผู้นำ House of Lord ในประเทศอังกฤษบอกว่า นั่นก็เป็นจุดจบของ Keynesianism จุดจบของ Keynesianism จึงเป็นที่มาของลัทธิเสรีนิยมสมัยใหม่ (Neoliberalism) ที่ขึ้นมาเมื่ออิทธิพล

ในช่วงที่ Keynesianism ทรงอิทธิพล Keynesianism ผลิต Global Economic Policy Menu ซึ่งน่าสังเกตว่า ไม่มีขบวนการต่อต้าน

Keynesian Consensus (Anti Keynesian Consensus Movement) เพราะว่า Keynesian Consensus ต้องการระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย (Social Democracy) ระบบเศรษฐกิจเป็น Welfare State คนจนได้รับการดูแลจาก Welfare State ฉะนั้น ตลอดช่วงเวลาที่มี Keynesian Consensus ทรงอิทธิพล ไม่มี Anti Keynesian Consensus Movement

Keynesian Consensus ทรงอิทธิพลได้อย่างไร อะไรเป็น International Policy Division อะไรเป็นกลไกการส่งผ่านความคิดในการดำเนินนโยบาย ถ้าไล่เรื่อยไปก็ต้องบอกว่ามหาวิทยาลัย Harvard เป็นฐานที่มั่นในการส่งออก Keynesianism ซึ่งเป็น Harvard ในเมืองเคมบริดจ์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ใช่ เคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ

ตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของ Paul Samuelson เป็นกลไกสำคัญเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มที่ 2 ที่บรรจุเนื้อหาของ Keynesianism และมีกระบวนการต่อต้านที่จะไม่ให้มหาวิทยาลัย Harvard ใช้ตำราเศรษฐศาสตร์ของ Paul Samuelson ในการสอน จนกระทั่งอธิการบดีของมหาวิทยาลัยเอ็มไอทีออกมาประกาศว่า ถ้ามีการรื้อถอนเสรีภาพทางวิชาการ เช่นนี้ อธิการบดีจะลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากวิชาเศรษฐศาสตร์ถูกสอนในทุกคณะ เช่น คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ ดังนั้นจะเห็นว่า Technocrat ของอเมริกันที่ไปทำงานช่วยเหลือประเทศในโลกที่ 3 จึงเฝ้ามองที่มี Keynesianism อยู่ไปด้วย

กลไกสำคัญในการส่งออก Keynesian Consensus ก็คือกระบวนการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือกับประเทศต่างๆ ในโลกที่ 3 และ

โครงการช่วยเหลือต่างๆ ที่มี Technocrat ของอเมริกันตามไปนั้น Technocrat เหล่านั้นศึกษาเศรษฐศาสตร์โดยได้รับความคิด Keynesianism ผ่านงานของ Paul Samuelson โดยยังไม่ต้องกล่าวถึงว่า Keynesianism ก็ทรงอิทธิพลในการเงินระหว่างประเทศและในธนาคารโลกด้วย ดังนั้น โครงการเงินกู้ของธนาคารโลกที่ให้กับประเทศในโลกที่ 3 จะพบว่า มีความคิดของ Keynesianism อยู่ด้วย

เมื่อ Neoliberalism มีอิทธิพลตั้งแต่ประมาณศตวรรษที่ 20 ขึ้นมา กลไกสำคัญในการเผยแพร่ลัทธิเสรีนิยมสมัยใหม่ คือบทบาทของประเทศมหาอำนาจ อย่างเช่น สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป การจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศภายใต้ WTO โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม การขยายระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศออกไปสู่ปริมนทลต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากการค้าในความหมายดั้งเดิม ซึ่งมีความพยายามที่จะขยายไปสู่ระเบียบการลงทุนระหว่างประเทศ มีความพยายามที่จะจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ และจัดระเบียบเรื่อง Government Procurement โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม

หลังวิกฤตการณ์ทางการเงินปี พ.ศ.2540 มีความพยายามที่จะผลักดันให้ประเทศต่างๆ ในเอเชียบูรพา มี Corporate Government คือเป็น Market-based Corporate Government เป็นต้น แต่ที่สำคัญก็คือ Policy Consultancy มีเงื่อนไขของการดำเนินนโยบายที่ผูกไปกับเงินให้กู้ของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมด้วย

6. อิทธิพลของ Washington Consensus และ Keynesian Consensus

Washington Consensus ต่างจาก Keynesian Consensus เพราะ Washington Consensus มีคนไม่เห็นด้วยมาก International NGOs เป็นหัวทอกในการต่อต้าน Washington Consensus ซึ่ง NGOs ในเมืองไทย ก็ต่อต้าน Washington Consensus มีการสร้างความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่าง NGOs ไทยกับ Keynesian Consensus ในการต่อต้าน Washington Consensus ในขณะที่กลุ่มทุนไทย ก็สร้างสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนสากลในการสนับสนุน Washington Consensus ซึ่งทรงอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย จึงเป็นเรื่องยากที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะขึ้นมาเป็นยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทย

หลังวิกฤตการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้น มีคำถามว่า Washington Consensus จะเสื่อมอิทธิพลหรือไม่ ผมคิดว่าไม่ เพราะว่าความเห็นของประเทศมหาอำนาจ และความเห็นของกลุ่มทุนสากลลงตัวแล้ว ประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และกลุ่มทุนสากลได้ประโยชน์จากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม ซึ่งเป็นเรื่องที่ลงตัวแล้ว และเวลานี้การจัดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ นอกเหนือไปจากระเบียบการค้าระหว่างประเทศ ได้เดินทางไปค่อนข้างไกลแล้ว

7. สรุป

ในบริบทดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องยากที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจไทยจะหลุดพ้นไปจากกรอบของปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม ถ้าลองไปดูตัวแปรสำคัญๆ ที่กำกับนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลไทย จะเห็นว่าประเทศไทยเป็นสมาชิกเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นสมาชิกธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก ประเทศไทยต้องเสีย Policy Space และต้องดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่ไม่ขัดกับปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม Technocrat ของไทยส่วนใหญ่เชื่อ Neoliberalism ส่วนน้อยที่ไม่เชื่อ กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ของไทยได้ประโยชน์จากแผนนโยบายเศรษฐกิจของ Washington Consensus มีแต่พวก SMEs ที่ไม่ได้ประโยชน์ ภายใต้ตัวละครสำคัญๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทยเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องยากที่รัฐบาลไทยจะสลัดออกไปจาก Washington Consensus ดูตัวอย่างได้จากกรณีมาบตาพุด

เมื่อสังคมเศรษฐกิจไทยเดินตาม Washington Consensus สังคมเศรษฐกิจไทยกำลังวิ่งไปสู่หุบเหวแห่งความตกต่ำ (Race to The Bottom) เพราะเหตุที่เราต้องการการลงทุนจากต่างประเทศ เราต้องใช้แรงงานเด็ก

บรรษัทระหว่างประเทศก็จะย้ายโรงงาน จากประเทศที่ห้ามใช้แรงงานเด็กไปสู่ประเทศที่อนุญาตให้มีการใช้แรงงานเด็ก

บรรษัทระหว่างประเทศจะย้ายโรงงาน จากประเทศที่มีการคุ้มครองแรงงานสูงไปสู่ประเทศที่มีการคุ้มครองแรงงานต่ำ

บรรษัทระหว่างประเทศจะย้ายโรงงาน จากประเทศที่ภาษีเงินได้นิติบุคคลถูกจัดเก็บในอัตราสูงไปสู่ประเทศที่ภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ถูกจัดเก็บในอัตราต่ำ

หรือย้ายโรงงานไปจากประเทศที่มีมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสูงไปสู่ประเทศที่มีมาตรฐานสิ่งแวดล้อมต่ำ

ดังนั้น สังคมเศรษฐกิจไทยก็จะวิ่งตามประเทศในโลกที่ 3 ทั้งหมดที่มีลักษณะ Race to The Bottom และนี่เป็นภาพที่เราจะเห็นในอนาคต แต่เราเห็นแล้วขณะนี้ ในกรณีของมาบตาพุด

